

TÜRK ULUSUNUN İNŞASI ORTAK TARİH SÖYLEMİ

Doç. Dr. Yenal ÜNAL*

Mustafa Oral, *Türk Ulusunun İnşası Ortak Tarih Söylemi*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul, 2015, 256 Sayfa, ISBN 978-605-5895-58-7.

Prof. Dr. Mustafa Oral, Türkiye’de tarih metodolojisi alanında bilimsel çalışmalara imza atan ilk araştırmacılardan biridir. Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü bünyesinde yapmış olduğu “İmparatorluktan Ulusal Devlete Türkiye’de Tarih Anlayışı (1908-1937)” başlıklı doktora teziyle bu alanın gelişimine ciddi bir katkıda bulunmuştur. Söz konusu çalışmasıyla bu sahada yapılacak yeni birçok çalışmaya ön ayak olmuştur.

Oral’ın üzerine bazı değerlendirmeler yaptığımız “*Türk Ulusunun İnşası Ortak Tarih Söylemi*” başlıklı eseri, 2015 yılında Yeni İnsan

Yayınevi tarafından okuyucuyla buluşmuştur. Toplam 256 sayfadan oluşan eserin sonunda konuyla alakalı ayrıntılı bir kaynakçası vardır.

Bu eserin yazarı Prof. Dr. Mustafa Oral, 1971’de Burdur Bucak’da dünyaya gelmiştir. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (DTCF) Tarih Bölümü’nde, doktora eğitimini aynı üniversitenin Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü’nde

* Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, [ORCID ID: 0000-0002-4043-8424](https://orcid.org/0000-0002-4043-8424), yunal@bartin.edu.tr.

Başvuru/Submitted: 17 Şubat 2022 **Kabul/Accepted:** 5 Nisan 2022

tamamlamıştır. 2003 yılında Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde Yrd. Doç. Dr. olarak göreve başlamıştır. 2006'da Doçent, 2014'te ise Prof. unvanını almıştır. Halen Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilim ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesidir. Tarih metodolojisi, tarih anlayışı, 20. Yüzyıl Türkiye'si kültür ve düşünce hayatı konuları üzerinde akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

Oral, kaleme almış olduğu *“Türk Ulusunun İnşası Ortak Tarih Söylemi”* adlı eserde, Türkiye'de, imparatorluğun yıkılışı ve cumhuriyetin kuruluş sürecinde ulus temelli yeni devletin inşa sürecinde ortak bir söylem olarak Türk Tarih Tezi ve bu tezle doğrudan veya dolaylı yönden ilişkili konuları mütekâmil bir bakış açısıyla derinlemesine analiz, tahlil ve tenkit etmiştir. Yazar, eserin temel tartışma konusunun okuyucu tarafından çok daha iyi kavranabilmesi amacıyla Türk Tarih Tezi'nden önceki dönemlerde gelişen tarihçilik anlayışını eserinin giriş bölümünde doyurucu bir metinle değerlendirmiştir. *“Osmanlı Döneminde Romantik Tezler”* başlıklı söz konusu giriş bölümünde özellikle 19. Yüzyılda Osmanlı Devlet'inde ve Batı dünyasında Türk tarihi ve tarih anlayışı üzerine çalışan ve eserler veren düşünce adamlarının fikirlerinden hareketle, Türkiye'de tarih anlayışının cumhuriyet dönemine kadar hangi süreçlerden geçtiğini anlatmıştır. Yazar, Osmanlı döneminden itibaren tarihçilik araştırmaları ve uluslaşma düşüncesinin birbirini güdüleyerek gelişim kaydettiğini, bunun da tarih anlayışında köklü değişimleri beraberinde getirdiğini belirtmiştir. Diğer bir ifadeyle Oral, Türk tarih tezini sadece 1930'lu yıllarla sınırlamamış, bir önceki yüzyıldan devralınan mirası da göz ardı etmemiştir. Adı geçen kısımda yer alan *“Tanzimat'tan Cumhuriyet'e uzanan modernleşme sürecinde uluslaşma düşüncesi tarihçilik uğraşısı ile birlikte gelişmiştir. Dolayısıyla eski Türk tarihinin yeniden keşfiyle birlikte ulusal düşüncenin laiklik temelinde gelişmesi, hatta Orta Asya/Türkistan konusunun tarihin omurgası gibi algılanması durumunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum ise İslam tarihinin bir devamı gibi görülen Selçuklu-Osmanlı çizgisindeki tarihçilik merakının Orta Asya/Türkistan bağlantısı ile yeniden değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir. Bu yeni bakış açılarının ise Osmanlı düşünce dünyasından değil; Batılı oryantalist çevrelerden gelmiş olması anlamlıdır. İşte bütün bu etkileri bir noktada toplayan kişi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Kemal Atatürk olmuştur”* yorumu bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir.

Başta *“Türkiye'de Romantik Tarihçilik”* adlı bilimsel çalışması olmak üzere Oral'ın metodoloji sahasında kaleme almış olduğu eserleri dikkate alındığında yazarın incelediği konuları son derece derinlikli, nitelikli ve etraflıca analiz ettiği görülmektedir. Nitekim Oral *“Türk Ulusunun İnşası Ortak Tarih Söylemi”* adlı yapıtında da benzer nitelikleri sürdürmüştür. Eser toplam iki bölümden oluşmuştur. *“Türk Tarih Tezi'nin Oluşumu”* başlıklı birinci bölümde Kemal Atatürk'ün gerçekleştirmiş olduğu tarih çalışmaları, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin

ortaya çıkışı ve bilimsel faaliyetleri, I. ve II. Türk Tarih Kongreleri ile Türk Tarih Tezi kavramı merkezinde irdelenmeye çalışılmıştır.

“*Türk Tarih Tezi'nin Etkileri*” başlıklı ikinci bölümde yine Türk Tarih Tezi'yle ilişkili olarak Güneş Dil Teorisi, Üniversite Reformu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü ile Ankara Etnografya Müzesi ve İnkılap Şubesi'nin ortaya koyduğu çalışmalar muhtelif cephelerden analiz edilmiştir. Bu bölümlerin peşine “*Çıkış*” serlevhası altında “*Atatürk Sonrası Tarih*” anlayışı başlıklı bir kısım eklenmiş, akabinde “*Sonsöz*” adıyla sonuç bölümüne yer verilmiştir.

İmparatorluğun küllerinden çağdaş ve medeni yeni bir ülkenin tesis edilmeye çalışıldığı 1920'li ve 1930'lu yıllarda tarih, o döneme kadar olan süreçte hiç olmadığı ölçüde önemsenmiş ve o yıllarda sadece hızla gelişen bir bilim dalı olarak değil; Türkiye'nin ulus devlet temelli teşekkülünde çok önemli bir enstrüman olarak görülmüştür. Oral, adı geçen eserinde bu enstrümanın yapısını keşfetmeye çalışmıştır. Tarih biliminin, Türk ulusal bilincinin gelişimine tesirlerinin incelendiği ve yakın dönem Türk tarihine ilişkin bazı can alıcı meselelerin masaya yatırıldığı “*Türk Ulusunun İnşası Ortak Tarih Söylemi*” adlı çalışmanın kitap tanıtım yazısında şu değerli bilgilere yer verilmiştir: “*Model olarak iki farklı geleneği birleştirmeye çalışan Türk ulus devleti; siyasal yapısını Fransız geleneğinden, toplumu ortak kültür etrafında yeniden yapılandırma özelliğini Alman geleneğinden aldı. Ortak kültür, ortak dil ve ortak tarih oluşturma çabaları toplumun homojenleşmesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda ortak kültür, ortak dil ve ortak tarih oluşturma çabaları farklı kurumsal yapıları ortaya çıkardı. Bu durum aynı zamanda formal ve informal öğrenme/öğretme yoluyla toplumun homojenleştirilmesi anlamını taşımaktadır. Türk Tarih Tezi bu bağlamda en önemli örneklerdendir. Bu kitabında Mustafa Oral, resmi tarih tezi olarak tanımlanan Türk Tarih Tezinin ortaya çıkış sürecini Tanzimat dönemi romantik Türkçüleri çerçevesinden, I. Türk Tarih Kongresine ve oradan Türk Tarih Tezinin kültürel etkilerine kadar geniş bir yelpazede satır aralarını okuyarak yeni bir bakış açısı sunuyor.*” Tanıtım yazısında da genel hatlarıyla temas edildiği üzere, bu yapıtında Türk toplumunun çok daha homojen bir yapıya kavuşabilmesi amacıyla gerçekleştirilmesi planlanan ortak kültür, ortak dil ve ortak tarih söylemlerinin temellendirilmesinde Türk Tarih Tezi'ni başat bir özne olarak almış ve yorumlamaya çalışmıştır.

Bilindiği üzere I. Dünya Savaşı insanlık tarihinde çok mühim bir yer işgal etmektedir. Dört yıl süren ve beraberinde büyük bir yıkımı getiren bu savaş aynı zamanda dünya üzerinde birçok imparatorluğun yıkımına sebep olmuştur. Çarlık Rusyası, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları, I. Dünya Savaşı ve sonucunda ortaya çıkan siyasi ve askerî gelişmeler neticesinde tarih sahnesinden silinmişlerdir. Bu imparatorlukların dağılmasından sonra başta Doğu Avrupa olmak üzere dünyanın birçok farklı bölgesinde yeni devletler kurulmuştur. Bu

savaşla Osmanlı İmparatorluğu, Arap yarımadasındaki bütün topraklarını kaybettiği gibi başkenti İstanbul ve Anadolu'nun birçok bölgesi emperyalistlerin işgali altına girmiştir. Bu süreçte yıkılan imparatorlukların yerine kurulan yeni devletler çoğunlukla ulus devlet temelinde organize edilirken, bu organizasyona en uygun rejim olan cumhuriyet giderek daha fazla ön plana çıkmıştır. 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi ve hükümlerine dayalı olarak Türk ulusunun üzerinde yaşadığı ana toprak parçası olan Anadolu ve Trakya bölgelerine gerçekleştirilmiş olan işgallere karşı verilen Milli Mücadele hareketi neticesinde, Türk ulusu emperyalistleri bu topraklardan büyük mücadeleler sonucunda çıkarmayı başarmıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ve cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra bir taraftan Atatürk'ün "*Türkiye'nin çağdaş medeniyetler seviyesinin üstüne çıkarılması*" ideali yolunda köklü inkılap hareketlerine imza atılırken, diğer taraftan Osmanlı İmparatorluğu'nun kozmopolit yapısı ve bu yapının imparatorluğa ödediği bedeller göz önünde bulundurularak olabildiğince homojen bir toplum yaratma gayreti içerisine girilmiştir.

Sadece günümüzde değil, Atatürk'ün ölümünden hemen sonra Türk Tarih Tezi'nden sapmalar ve teze ağır eleştiriler getirilmiş olması, belirli açılardan anlaşılabilir bir durumdur. Ancak tezin hiçbir anlam ve öneminin bulunmadığını savunmak, ilgili dönemi anlamamak adına atılan bir dev adım olarak tezahür etmektedir. Çünkü tezin ortaya çıkmasında kanaatimizce iki temel etken vardır: Birincisi halk egemenliği ilkesine dayalı cumhuriyet rejimi etrafında bütün toplumu tarihî bilgi ve duygularla güdülemek. İkincisi ise Anadolu'yu işgale gelmiş olan emperyalistlerin örneğin Yunan, İtalyan ve diğer devletlerin tarihsel temellere dayanarak Anadolu toprakları üzerinde hak iddia etmelerine karşı bir anti-tez geliştirmek.

Bunlara ilave olarak belirtilebilir ki Türk Tarih Tezi bilimsel anlamda yanlışlanabilir birçok bilgiyi bünyesinde barındırmakla birlikte; etki ve tesirleri söz konusu olduğunda cumhuriyet döneminde devleti ve ulusu teokratik nitelikte çevreleyen çemberlerin kırılmasında hayati bir önemi haizdir. Bu tezle yeni Türk Devleti'nin Anadolu coğrafyasında yaşamış eski uygarlıklarla ilişkileri tarihî boyutta değerlendirilerek hukukî bir perspektif kazandırılmaya çalışılmıştır. Tezi ortaya atanlar 1920'li yıllardan itibaren tarih biliminin önemini kavramışlar, bu alanda çeşitli eylemler ortaya koymuşlardır. Örneğin tarihin yardımcı şubeleri bu dönemde daha da önem kazanmıştır. 1928 yılında Wells'in "*Cihan Tarihinin Ana Hatları*" adlı eseri tercüme ettirilmiştir. Bununla Atatürk devlet okullarında bilimsel bir görüşü hâkim kılmak istemiştir. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nce hazırlanan, 4 ciltlik kitap (TARİH I, II, III, IV) bu dönem eğitim hayatı için çok önemli bir fonksiyon üstlenmiştir. Tarih çalışmalarını teşkilatlandırmak için Türk Tarih Kurumu kurulmuş, buna ilerde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi de eklenmiştir. Kısacası Türk Tarih Tezi, ulusal benliğin oluşturulmasında sistematik olarak geliştirilmeye çalışılmış bir tarihsel araç olarak gün yüzüne çıkmıştır. Prof. Dr. Mustafa Oral, "*Türk Ulusunun İnşası Ortak*

Tarih Söylemi”nde temas edilen bütün bu hususları kimi zaman kronolojik kimi zaman neden-sonuç ilişkisi içinde olabildiğince nesnel bir bakış açısıyla yorumlamaya çalışmıştır.

Genel itibarıyla değerlendirildiğinde Oral’ın, “*Türk Ulusunun İnşası Ortak Tarih Söylemi*” adlı eseri, Türk Tarih Tezi’nden hareketle hem o dönemde hem de günümüzde Türk tarihçiliğinin yaşadığı gelişimin yorumlanması ve anlamlandırılması noktasında derinlikli bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Atatürk ile İnönü dönemi ve 1950 sonrası süreçte Türk tarihçiliğinin yaşadığı serüvenin daha sıhhatli bir biçimde analiz edilmesinde “*Türk Ulusunun İnşası Ortak Tarih Söylemi*” sadece araştırmacıların değil; nitelikli okuyucunun da uğrak noktalarından biri olmalıdır. Türk Tarih Tezi, basit bir tarih savı değil; kökleriyle teması sağlanarak yeniden şekillendirilmeye çalışılan Türk ulusunun teşekkülünde ciddi bir dönüm noktasıdır. Bu yorumdan hareketle; söz konusu dönüm noktasının anlaşılmasında, eserin ciddi bir sentez örneği olduğunu belirtebiliriz.